งูหงอนทอง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ตามแนวทางการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ

วราภรณ์ เกิดพิมาย
นักศึกษาปริญญาโท
ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
waraporng64@nu.ac.th

สุภาพร คงศิริรัตน์
รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์
ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
supapornk7@yahoo.com

สุวรรณี ทองรอด
อาจารย์ ดร.,
ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
suwannee100@hotmail.com

รับบทความ: 1 กุมภาพันธ์ 2566
แก้ไขบทความ: 3 เมษายน 2566
ตอบรับบทความ: 8 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1.ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ 2.ภาพแทนของธรรมชาติ 3.คุณค่าของนิทาน โดยศึกษาจากนิทานเรื่องงูหงอนทอง ของ มาลา คำจันทร์ ตามแนวทางการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์พึ่งพาธรรมชาติ และความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์เบียดเบียนทำลายธรรมชาติ ส่วนภาพแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในนิทานเรื่องงูหงอนทอง มี 3 ภาพ ได้แก่ ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะความเชื่อ และภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ตักเตือนสั่งสอนมนุษย์ สำหรับคุณค่าของนิทานที่ปรากฏในเรื่องนี้คือการสะท้อนภาพต่าง ๆ อันได้แก่ ด้านความกตัญญูทั้งต่อผู้มีพระคุณที่เป็นมนุษย์และธรรมชาติ ด้านความเชื่อเรื่องผีที่มีอยู่ในสังคมไทย และด้านสังคมที่สะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนชนบทในเขตภาคเหนือ ทั้งหมดนี้สื่อให้เห็นว่าธรรมชาติอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ และมนุษย์ต้องพึ่งพิงธรรมชาติ มนุษย์จึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติแต่ไม่ใช่เจ้าของธรรมชาติ มนุษย์จึงควรเคารพและรู้คุณธรรมชาติ

คำสำคัญ: งูหงอนทอง, มนุษย์กับธรรมชาติ, วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ

“Ngu Ngon Thong” Tale: The study of the relationship between man and nature based on the Ecocriticism theory

Waraporn Gerdpimai
Master's student
Department of Thai language Faculty of Humanities,
Naresuan University
waraporng64@nu.ac.th

Supaporn Kongsirirat
Associate Professor, Ph.D., Lecturer
Department of Thai language Faculty of Humanities,
Naresuan University
supapornk7@yahoo.com

Suwannee Thaongrod
Ph.D., Lecturer
Department of Thai language Faculty of Humanities,
Naresuan University
suwannee100@hotmail.com

Received: February 1, 2023
Revised: April 3, 2023
Accepted: May 8, 2023

Abstract

This research article aims to examine: 1. The relations between human and nature 2. The representation of nature 3. The literary merit of a tale by investigating Ngu Ngon Thong (gold-crested snake) by Mala Khamchan. The conclusion proved that there are two types of relations between humans and nature: humans being dependent on nature and humans being destructive towards nature. There are 3 types of representations of nature in Ngu Ngon Thong: the representation of nature as a direct or indirect benefactor towards humans, the representation of nature as a belief, and the representation of nature as a teacher to humans. From the investigation, there are 3 literary merits that Ngu Ngon Thong conveys: the value of being grateful towards benefactors, be it human or nature, the value of a supernatural tale

in Thai culture, and the social value that portrays the social inequality of the North Thai minorities. All in all, it can be concluded that nature is woven into the customs of humans; thus, humans are to respect and be grateful to nature.

Keywords: Folktale, Human and Nature, Ecocriticism

บทนำ (Introduction)

วรรณกรรมท้องถิ่น เป็นวรรณกรรมที่เกิดจากการพูดหรือการเขียนของคนในแต่ละพื้นที่ จึงสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ประพนธ์ เรืองณรงค์ และเสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2545: 138) ที่กล่าวถึงความสำคัญของวรรณกรรมท้องถิ่นว่า วรรณกรรมท้องถิ่นสะท้อนภาพสังคม ความเป็นอยู่ ผู้คน และสิ่งแวดล้อมตามที่ผู้แต่งได้สังเกตเห็น

“งูหงอนทอง” เป็นผลงานการประพันธ์ของ มาลา คำจันทร์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี พ.ศ. 2556 และเป็นนักเขียนรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนปี พ.ศ. 2556 จากเรื่อง **เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศ พระธาตุอินทร์แขวน** นอกจากนี้ มาลา คำจันทร์ ยังมีผลงานต่าง ๆ มากมาย ทั้งสารคดี นวนิยาย เรื่องสั้น และนิทานซึ่งผลงานส่วนใหญ่สะท้อนชีวิตของคนภาคเหนือ ทั้งที่เป็นคนไทยและกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยได้อย่างละเอียดและได้บรรยากาศ เพราะ มาลา คำจันทร์ เป็นคนภาคเหนือที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่กำเนิดจึงรับรู้และซึมซับเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นข้อมูลของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ซึ่ง “ลักษณะเด่นในงานเขียนของมาลา คำจันทร์ คือการสะท้อนอารมณ์ บรรยากาศ ภาพวิถีชีวิตและตัวตนของคนภาคเหนือได้อย่างชัดเจน” (ไพลิน รุ้งรัตน์ อ้างอิงใน สันติวัฒน์ จันทร์ใด, 2550: 3)

งูหงอนทองเป็นหนึ่งในผลงานของมาลา คำจันทร์ จากหนังสือ **นิทานมาลา 1 เหรียญเวทมนตร์** ซึ่งเป็นหนังสือรวมนิทานที่มีทั้งเรื่องที่แต่งขึ้นและเรื่องที่มีการนำเค้าโครงมาจากนิทานพื้นบ้านภาคเหนือ เนื้อเรื่องของนิทานเรื่อง**งูหงอนทอง** กล่าวถึงหมู่บ้านภูคำ ซึ่งเป็นหมู่บ้านชายป่าใกล้กับเทือกดอยภูคำ เขตเมืองเชียงแสหลวง เจ้าเมืองเชียงแสหลวงได้ทำผิดต่อพญานาคในหนองแสหลวง พญานาคโกรธ จึงลักพาลูกชายที่ยังเล็กของเจ้าเมืองไป นอกจากนี้ หมู่บ้านแห่งนี้ยังถูกผีขนดำจากดอยภูคำออกอาละวาดจับคนในหมู่บ้านหรือคนที่เข้าไปในป่า ทำให้ชาวบ้านพากันหวาดกลัวอย่างมาก คำหอมเป็นหญิงสาวรูปร่างหน้าตางดงามแต่มีฐานะยากจน คำหอมอาศัยอยู่กับแม่ในกระท่อมเล็ก ๆ ในหมู่บ้านภูคำ วันหนึ่งนางแสงหุงผู้เป็นแม่ถูกไม้ทิ่มขาเกิดแผลเน่าลุกลาม คำหอมไม่มีเงินรักษาแม่ จึงไปยืมเงินคำหุม หญิงสาวผู้ร่ำรวยในหมู่บ้านมาให้แก่พ่อหมอเพื่อรักษาแม่ คำหุมให้คำหอมสัญญาว่าหากไม่สามารถนำเงินมาคืนได้ภายในสามปีนางจะต้องตกเป็นข้าทาสของคำหุม จากนั้นคำหอมก็นำเงินมาให้แก่พ่อหมอแล้วนางก็เดินทางเข้าป่าดอยภูคำเพื่อไปหาว่านไฟ สมุนไพรที่เป็นตัวยาสำคัญเพื่อให้ พ่อหมอใช้รักษานางแสงหุง คำหอมได้เผชิญหน้ากับผีขนดำที่หมายจะเอาชีวิตนาง แต่งูหงอนทองได้เข้ามาช่วยไว้จนตัวเองได้รับบาดเจ็บ คำหอมจึงช่วยนำผ้ามาผูกทำแผลให้ งูหงอนทองได้ขอคำหอมแต่งงานแต่นางปฏิเสธ เมื่อนางแสงหุงได้รับการรักษาจนหาย คำหอมจึงทำงานเก็บเงินและนำไปคืนคำหุมตามกำหนด แต่ถูกคำหุมโกงโดยบอกคำหอมว่ายืมไปสิบตำลึง ทั้งที่ยืมไปเพียงตำลึงเดียว คำหอมจึงเข้าป่าดอยภูคำไปร้องไห้ขอความช่วยเหลือจากงูหงอนทอง งูหงอนทองได้คาบเอาเสื้อเด็กมาและให้คำหอมนำไปให้เจ้าเมือง เพราะแท้จริงแล้วเสื้อนั้นเป็นของงูหงอนทองเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์แต่ปัจจุบันถูกสาปให้เป็นงูเนื่องจากเจ้าเมืองผู้เป็นพ่อได้ทำผิดต่อพญานาคในหนองแสหลวง เมื่อพญาเมืองได้เห็นเสื้อตัวนั้นซึ่งเปรียบเสมือนได้สิ่งของชิ้นสุดท้ายที่ติดตัวลูกกลับคืนมา จึงได้มอบเงินทองจำนวนมากให้คำหอมและสร้างเรือนไม้หลังใหญ่ให้เป็นการตอบแทน

เมื่อคำหุมทราบเรื่องจึงบุกเข้าป่าเพื่อไปขอเงินจากงูหงอนทองบ้าง ทำให้ถูกผีขนดำจับตัวหายเข้าไปในป่าลึกและไม่มีใครได้พบคำหุมอีกเลย ฝ่ายนางคำหอมเมื่อได้รับความช่วยเหลือจากงูหงอนทองหลายต่อหลายครั้งก็กลับเข้าป่าและยอมแต่งงานกับงูหงอนทอง ทำให้งูหงอนทองพ้นคำสาปและคืนร่างเป็นเจ้าชายรูปงาม จะเห็นได้ว่านิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**มีความน่าสนใจและสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

กับธรรมชาติซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ ที่นอกจากจะให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติทั้งทางตรง เช่น ความรู้เรื่องพืชสมุนไพรแล้วยังเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาธรรมชาติในวรรณกรรมอีกด้วย

วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) มีที่มาจากความสนใจในเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรม ดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์ (2559: 237-242) อธิบายว่า

วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ หรือ Ecocriticism เริ่มปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1978 และต่อมา กล็อตเฟลตี้ (Cheryll Glottfelty) นักวิชาการด้านวรรณกรรมที่ให้ความสนใจเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เริ่มเขียนหนังสือและบทความเกี่ยวกับการวิเคราะห์วรรณกรรมแนวนิเวศวิทยาในปี ค.ศ.1989 โดยการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศจะศึกษาวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ยึดโลกอันหมายถึงธรรมชาติเป็นศูนย์กลางและนำไปสู่การศึกษาในประเด็นต่าง ๆ เช่น ธรรมชาติที่นำเสนอในวรรณกรรมและบทบาทของฉากธรรมชาติในวรรณกรรม เป็นต้น

งูหงอนทองเป็นนิทานที่อาศัยภาคเหนือของประเทศไทยเป็นฉากในการดำเนินเรื่อง ตัวละครหลักอาศัยอยู่ใกล้ชิดธรรมชาติ ทั้งยังต้องพึ่งพิงธรรมชาติในการดำรงชีวิต ดังนั้นผู้เขียนจึงสนใจจะศึกษานิทานเรื่องงูหงอนทอง ในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และคุณค่าของนิทานที่ปรากฏในวรรณกรรม ซึ่งจะทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์ความเป็นธรรมชาติให้คงอยู่กับวิถีชีวิตมนุษย์ตลอดไป

วัตถุประสงค์ (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติจากนิทานเรื่อง**งูหงอนทอง** ของ มาลา คำจันทร์
2. เพื่อศึกษาภาพแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในนิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**
3. เพื่อศึกษาคุณค่าของนิทานที่ปรากฏในนิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**

นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณค่าของนิทาน หมายถึง สิ่งที่เป็นประโยชน์ที่ผู้เขียนได้สอดแทรกไว้ในนิทานเรื่อง**งูหงอนทอง** โดยปรากฏเป็นภาพสะท้อนด้านต่าง ๆ อันได้แก่ ด้านความกตัญญู คือความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณทั้งที่เป็นมนุษย์และสรรพสิ่งในธรรมชาติ ด้านความเชื่อ คือความเชื่อเรื่องผีของสังคมไทย และด้านสังคมของคนในชนบทภาคเหนือ

ขอบเขต

1. ขอบเขตของข้อมูล

การศึกษาเรื่อง **งูหงอนทอง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติตามแนววรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ** เป็นการศึกษาจากเอกสาร **นิทานมาลา 1 เหรียญเวทมนตร์** ของ มาลา คำจันทร์ ฉบับพิมพ์ครั้งที่สอง ปี พ.ศ. 2551

2. ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเรื่อง **งูหงอนทอง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติตามแนวการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ** กำหนดประเด็นการศึกษาไว้ 3 ประเด็น ได้แก่

1.ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ 2.ภาพแทนของธรรมชาติ และ 3.คุณค่าของนิทานเรื่องงูหงอนทอง

กรอบแนวคิด

บทความวิจัยนี้อาศัยกรอบแนวคิดหลักในการศึกษาคือ วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) และ แนวคิดเกี่ยวกับภาพแทน (Representation) มาประกอบในการศึกษา มีรายละเอียด ดังนี้

1. แนวคิดวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism)

แนวคิดวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) เป็นการศึกษาวรรณกรรมกับธรรมชาติ ดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์ (2559: 232-234) ได้สรุปแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาไว้ 3 ประการ ดังนี้

1.1 วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศให้ความสำคัญกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น วัฒนธรรมของมนุษย์ว่าส่งผลกระทบต่อโลกอย่างไร

1.2 ลักษณะสำคัญของการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ คือการบูรณาการกับแนวคิดอื่น ๆ เพื่อนำมาใช้ศึกษาเรื่องธรรมชาติในงานวรรณกรรม การศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศจึงมีความเป็นสหวิทยาการ

1.3 วิธีการของการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ ได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ตัวบทและภาพแทนธรรมชาติในวรรณกรรม โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับโลกธรรมชาติ การศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศทำให้เห็นว่าภาษาไม่สามารถแยกจากโลกธรรมชาติ และเห็นถึงวาทกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากแนวคิดสำคัญทั้ง 3 ประการ จะเห็นได้ว่าการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) มีความเป็นสหวิทยาการสามารถประยุกต์ใช้กับแนวคิดอื่น ๆ ได้ โดยเน้นการศึกษาเรื่องธรรมชาติที่สะท้อนอยู่ในภาษาและวรรณกรรม และมองว่าชีวิตมนุษย์มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับธรรมชาติอย่างไร

2. แนวคิดเกี่ยวกับภาพแทน (Representation)

แนวคิดเกี่ยวกับภาพแทน (Representation) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับผลผลิตทางความหมายจากความคิดของมนุษย์ผ่านภาษา เพื่อนำเสนอภาพแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังที่ Stuart Hall (1997 อ้างอิงใน พัชนุช เครือเจริญ, 2557: 16) ได้กล่าวเกี่ยวกับภาพแทนว่า เป็นผลผลิตทางความหมายของภาพในใจของคน มีภาษาเป็นสื่อกลางการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ (Things) แนวคิด (Concepts) และระบบสัญญะ (Sign) ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เป็นหัวใจสำคัญของการให้ความหมายสิ่งต่าง ๆ ในโลกความจริง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ ผู้คน เหตุการณ์ หรือแม้กระทั่งความคิดที่เป็นนามธรรม รวมถึงกระบวนการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทั้งสามสิ่งอันประกอบกันแล้ว เรียกว่าภาพแทน หรือภาพตัวแทน (Representation)

จากแนวคิดเกี่ยวกับภาพแทน (Representation) ข้างต้น อาจสรุปได้ว่าภาพแทนคือผลผลิตจากความคิดของมนุษย์ที่นำเสนอความเป็นจริงและสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยมีภาษาเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์สิ่งต่าง ๆ กับแนวคิดและระบบสัญญะ

วิธีดำเนินการศึกษา (Research Methods)

การศึกษานิทานเรื่อง **งูหงอนทอง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ** ตามแนวการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ มีลำดับขั้นตอนของการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องภาพแทน (Representation)

2. ขั้นศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในนิทานเรื่อง**งูหงอนทอง** ของ มาลา คำจันทร์ ตามแนวทางการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ

2.2 วิเคราะห์ภาพแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในนิทานเรื่อง**งูหงอนทอง** ของ มาลา คำจันทร์

2.3 วิเคราะห์คุณค่าของนิทานเรื่อง**งูหงอนทอง** ของ มาลา คำจันทร์

3. ขั้นสรุป

สรุปอภิปรายและนำเสนอผลในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา (Research Results)

ผลการศึกษาพบว่านิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ภาพแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในเรื่อง และคุณค่าของนิทานที่ปรากฏในนิทานเรื่อง**งูหงอนทอง** มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ**

นิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์พึ่งพาธรรมชาติ และความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์พึ่งพาธรรมชาติ

นิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตมนุษย์ที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติผ่านตัวละครหลักคือ คำหอมที่อาศัยอยู่กับนางแสงหุงผู้เป็นแม่เพียงสองคนในหมู่บ้านภูคำ ซึ่งอยู่ชายป่าใกล้กับเทือกเขาดอยภูคำ เมื่อนางแสงหุงเจ็บป่วยจากการถูกไม้ที่มขาเป็นแผลและอักเสบลุกลามอย่างหนัก นางแสงหุงก็นำพืชสมุนไพรธรรมชาติมารักษาตนเอง ตัวบทชี้ให้เห็นว่าสมุนไพรเปรียบเสมือนยาสามัญประจำบ้านที่ชาวบ้านทั่วไปรู้จักและนำมาใช้ก่อนไปพึ่งพาหมอยา ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะที่มนุษย์ต้องพึ่งพาธรรมชาติ ดังข้อความต่อไปนี้

> แผลบวมเป่งกลัดหนองมีใบเลียะมืนโขลกกับข้าวสารโปะอยู่ ขาข้างนั้นบวมแดงใหญ่กว่าขาอีกข้างจนเห็นได้ชัด ใกล้กับร่างแม่มีขันบุบบู้แช่น้ำข้าวสารกับหญ้าเจ็ดปล้องวางอยู่ เป็นยาพื้นบ้านรักษาอาการไข้ทั่วไป
>
> (มาลา คำจันทร์, 2552: 90)

จากตัวบทนางแสงหุงใช้ใบเลียะมืนในการรักษาแผลกลัดหนอง ซึ่งใบเลียะมืน หรือ ลับมืน เป็นชื่อพื้นเมืองภาษาถิ่นเหนือ ในภาษากลางเรียกว่าใบชุมเห็ดเทศ มีสรรพคุณใช้รักษาโรคผิวหนัง เช่น ฝี แผลพุพอง ผิวหนังอักเสบ (ดีสไทย, ม.ป.ป.) โดยตำผสมกับข้าวสารหรือน้ำซาวข้าว กลายเป็นยาสมุนไพรที่ “จัดเป็นสมุนไพร

ฤทธิ์เย็น มีสรรพคุณช่วยลดการอักเสบ... ส่วนน้ำซาวข้าวยังใช้เป็นยาถอนพิษสำแดง แก้พิษร้อน ใช้เป็นกระสายยา... ทำให้ตำรับยามีประสิทธิภาพได้ดียิ่งขึ้น” (บางกอก ไลฟ์นิวส์, ม.ป.ป.)

เมื่ออาการเจ็บป่วยจากแผลอักเสบของนางแสงหุงไม่สามารถใช้สมุนไพรพื้นบ้านที่เป็นยากลางบ้านรักษาให้หายได้ คำหอมผู้เป็นลูกจึงต้องขอให้หมอยารักษาแม่ของตน หมอยาจำเป็นต้องใช้สมุนไพรที่มีคุณสมบัติพิเศษในการรักษาโรคซึ่งไม่สามารถปลูกหรือหาได้จากในหมู่บ้าน แต่เป็นสมุนไพรที่ขึ้นอยู่เฉพาะในป่าดงดิบ นั่นคือ “ว่านไฟ” ที่มีอยู่ในเทือกดอยภูคำเท่านั้น เห็นได้จากข้อความดังต่อไปนี้ “ข้ายังขาดตัวยาสำคัญอย่างหนึ่ง ... คือว่านไฟ มีอยู่ในเทือกดอยภูคำ หากขาดยาสำคัญตัวนี้ ต่อให้ครูข้า ครูของครูข้า ก็รักษาสูไม่หาย” (มาลา คำจันทร์, 2552: 92)

“ว่านไฟ” ที่พ่อหมอต้องการก็คือไพลเหลือง มีสรรพคุณหลายประการ และหนึ่งในสรรพคุณทางยาคือ “ใช้สำหรับรักษาโรคผิวหนังแก้ฝี ดูดหนอง สมานแผล ลดอาการอักเสบบวมและลดอาการปวด” (ดีสไทย, ม.ป.ป.) คำหอมจึงต้องเดินทางเข้าไปในป่าดอยภูคำเพื่อไปเก็บว่านไฟ สมุนไพรที่เป็นตัวยาสำคัญนั้น นอกจากนี้การที่ มาลา คำจันทร์ กำหนดให้แหล่งที่อยู่ของว่านไฟ ซึ่งเป็นสมุนไพรที่มีคุณสมบัติพิเศษนี้ขึ้นอยู่เฉพาะที่ดอยภูคำเท่านั้น อีกทั้งชื่อดอยที่แปลว่าภูเขาทองคำก็สื่อความหมายว่าดอยแห่งนี้เป็นแหล่งทรัพยากรอันมีค่ามหาศาล เปรียบประดุจทองคำอันล้ำค่าสำหรับคนในหมู่บ้านซึ่งก็หมายถึงมนุษย์นั่นเอง

ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติว่าธรรมชาติเอื้อประโยชน์มหาศาลให้แก่มนุษย์ มนุษย์จำเป็นต้องพาอาศัยธรรมชาติ ธรรมชาติจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและความอยู่รอดของมนุษย์ สอดคล้องกับแนวคิดของธัญญา สังขพันธานนท์ (2556: 107) ที่กล่าวว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดและต่างก็พึ่งพาอาศัยกัน

1.2 ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติ

นิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**สะท้อนความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะที่มนุษย์เบียดเบียนธรรมชาติกล่าวคือ แม้มนุษย์จะพึ่งพาและได้ประโยชน์จากธรรมชาติ แต่มนุษย์ก็ไม่รู้จักพอ กลับมีความต้องการเพิ่มมากขึ้น และมักคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนก่อนเสมอ ดังปรากฏในตอนที่คำหอมไปร้องไห้อ้อนวอนขอเงินเพิ่มจากงูหงอนทอง เนื่องจากถูกคำหุมโกงด้วยการอ้างว่าเงินที่ยืมไปไม่ใช่แค่หนึ่งตำลึงแต่เป็นสิบตำลึง ดังตัวบทว่า

> คำหอมขบริมฝีปากแน่น ก้มหน้าหลั่งน้ำตา...เธอเดินทางเข้าดอยภูคำอีกครั้ง ก้มหน้าไหว้สาเอาหน้าผากแตะพื้นแล้วพูดว่า
>
> “งูเอ๋ย ข้าเดือดร้อนอีกแล้ว ข้ามาขอพึ่งสู”
>
> “สูเดือดร้อนเรื่องอะไรอีก สาวน้อย”...
>
> “ข้ายืมเงินสาวคำหุมหนึ่งตำลึง กำหนดใช้คืนสามปี บัดนี้สามปีครบแล้ว ข้าหาเงินหนึ่งตำลึงได้แล้ว แต่สาวคำหุมหาว่าข้ายืมสิบตำลึง”
>
> งูสีเทาเลื้อยแกรกกรากจากไป พักใหญ่ก็คาบเสื้อน้อยผืนหนึ่งกลับมาวางต่อหน้าเธอ
>
> “เสื้อนี้เป็นของเด็กสามขวบ สูเอาไปให้พญาเจ้าเมือง สูจะได้เงินหนึ่งร้อยตำลึง”
>
> (มาลา คำจันทร์, 2552: 104)

ขณะนั้นงูหงอนทองอยู่ในสภาพที่อ่อนล้า เนื่องจากงูหงอนทองได้รับบาดเจ็บตั้งแต่เมื่อครั้งที่ต่อสู้กับผีขนดำเพื่อปกป้องนางคำหอม ในครั้งนั้นแม้ว่านางจะพยายามนำผ้ามาพันแผลที่คองูไว้แต่ร่างกายงูหงอนทองก็อ่อนแอลงเรื่อย ๆ ดังความว่า “งูสีเทาเลื้อยออกมา ท่าทางกะปลกกะเปลี้ยอ่อนล้าเหมือนงูใกล้ตาย ชายผ้าที่เธอฉีกพันแผลให้ยังอยู่ที่คองู” (มาลา คำจันทร์, 2552: 104) การที่ตัวบทกล่าวถึงลำตัวของงูที่เปลี่ยนจากสีทองกลายเป็นสีเทา อีกทั้งสภาพ “อ่อนล้า กะปลกกะเปลี้ย เหมือนงูใกล้ตาย” ของงูหงอนทอง สื่อให้เห็นว่า ธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์ดั่งสีทองบนลำตัวของงูเปลี่ยนเป็นสีเทา และลักษณะอาการของงูหงอนทองที่มีสภาพอ่อนล้ากะปลกกะเปลี้ยใกล้ตาย จึงสื่อว่าธรรมชาติกำลังอยู่ในระยะที่ทรุดโทรมอย่างหนัก ต้องการพักเพื่อฟื้นฟูตัวเอง

นอกจากนี้การที่ตัวบทได้กล่าวถึง “ผ้า” ที่คำหอมใช้ “พันแผลผูกคองูหงอนทอง” สื่อให้เห็นถึงการที่มนุษย์ถือว่าตนเป็นเจ้าของหรือเจ้าชีวิตที่อยู่เหนือธรรมชาติ ด้วยถือว่าตนเองเป็นผู้ช่วยชีวิตธรรมชาติ ดังความว่า “ชายผ้าที่เธอฉีก พันแผลให้ยังอยู่ที่คองู” (มาลา คำจันทร์, 2552: 104) ทำให้มนุษย์(คำหอม) คิดว่าตนเองมีสิทธิ์เรียกร้องจากธรรมชาติเพื่อสนองประโยชน์ของตนเอง

นิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**ยังสะท้อนว่ามนุษย์เต็มไปด้วยความโลภ ไม่คำนึงถึงธรรมชาติ แม้ธรรมชาติจะพยายามขอร้องให้มนุษย์ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติในลักษณะที่ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันผ่านสัญลักษณ์ “การขอแต่งงาน” แต่มนุษย์ก็ปฏิเสธ จากตัวบทตอนที่คำหุมรู้ว่าคำหอมได้เงินมาจากงูหงอนทอง จึงได้เกณฑ์ข้าทาสบริวารบุกไปหางูหงอนทองที่อาศัยอยู่ในป่าดอยภูคำเพื่อขอเงินทองบ้าง แต่เมื่องูหงอนทองขอคำหุมแต่งงานนางกลับปฏิเสธ โดยนัยนี้ การแต่งงานเป็นสัญลักษณ์การอยู่ร่วมกัน ช่วยกันดูแลพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้รับความทุกข์เดือดร้อน อีกฝ่ายก็ได้รับผลกระทบด้วย ดังนั้นหากธรรมชาติได้รับความเดือดร้อน สุดท้ายมนุษย์ย่อมได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ การแต่งงานยังสื่อถึงการเพิ่มผลิตผลทางธรรมชาติด้วย การปฏิเสธการแต่งงานของคำหุม (ในตอนแรกคำหอมก็ปฏิเสธการร้องขอแต่งงานของงูหงอนทองเช่นเดียวกัน) สะท้อนว่า มนุษย์ขาดสำนึกว่าตนกับธรรมชาติต้องอยู่ร่วมกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของโลก แต่มนุษย์กลับมีความอหังการ์คิดว่าตนมีอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงเรียกร้องและเอาเปรียบธรรมชาติ ซึ่งผู้แต่งได้สื่อผ่านคำร้องขอของคำหุมที่ต้องการเงินทองกองเท่าภูเขา แต่ธรรมชาติได้ต่อรองกับมนุษย์ขอให้อยู่แบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน ผ่านสัญลักษณ์การขอแต่งงานของงูหงอนทอง ดังความว่า

> “งูเอ๋ย ข้าอยากได้ทองกองเท่าเทือกดอย สูจงเอาเงินเอาทองมาให้ข้า”
> งูสีเทาปรากฏตัวออกมา ขนดสั่นระริก ถามขึ้นว่า
> “ข้าจะเอาเงินเอาทองให้สู สูจะแต่งงานกับข้าไหมสาวน้อย”
> “ไม่ ข้าไม่แต่งกับสู”
> ฉับพลันงูสีทองกลายเป็นงูสีดำ
>
> (มาลา คำจันทร์, 2552: 105)

ตัวบทใช้ “ลำตัวสีทอง” ของงู ซึ่งสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ในขณะเดียวกัน เมื่อธรรมชาติร้องขอให้มนุษย์อยู่ร่วมกันกับธรรมชาติในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยผ่านสัญลักษณ์การขอแต่งงาน แต่มนุษย์กลับปฏิเสธ งูหงอนทองที่แต่เดิมมีสีทองก็เปลี่ยนสี “กลายเป็นงูสีดำ” ซึ่งสีดำมักใช้เป็นสัญลักษณ์แทนความทุกข์ความเศร้า ซึ่งสื่อถึงความแร้นแค้นเพราะธรรมชาติถูกมนุษย์ทำลาย

2. ภาพแทนของธรรมชาติ

จากการศึกษานิทานเรื่อง**งูหงอนทอง** ผลการศึกษาพบว่าภาพแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในเรื่องมีทั้งหมด 3 ภาพ ได้แก่ ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้ ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะความเชื่อ และภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ตักเตือนสั่งสอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้

นิทานเรื่องงู**หงอนทอง** แสดงให้เห็นภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้ทางตรง เช่น การที่มนุษย์นำสมุนไพรธรรมชาติมารักษาอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ส่วนภาพแทนธรรมชาติของในฐานะผู้ให้ทางอ้อม เห็นจากตัวบทที่คำหอมถูกคำหุมโกงเงิน งูหงอนทองก็ให้ความช่วยเหลือโดยคาบเอาเสื้อเด็กมาและให้คำหอมนำไปให้เจ้าเมือง เมื่อเจ้าเมืองเห็นเสื้อตัวนั้นก็รู้ว่าเป็นของลูกชายที่หายตัวไป การได้เสื้อของลูกชายกลับมาเปรียบเหมือนกับการได้เบาะแสข่าวคราวของลูกชาย ทำให้เกิดความหวังว่าอาจจะได้ลูกชายกลับคืนมา จึงให้เงินทองและสร้างเรือนไม้หลังใหญ่ให้คำหอมเป็นการตอบแทน ดังตัวบทต่อไปนี้

> งูสีเทาเลื้อยแกรกกรากจากไป พักใหญ่ก็คาบเสื้อน้อยผืนหนึ่งกลับมาวางต่อหน้าเธอ
>
> “เสื้อนี้เป็นเสื้อของเด็กสามขวบ สูเอาไปให้พญาเจ้าเมือง สูจะได้เงินหนึ่งร้อยตำลึง...
>
> คำหอมกลับมาถึงบ้าน พอวันที่สาม เสียงอึกทึกโกลาหลก็ดังขึ้นที่หน้าบ้าน
>
> ผู้คนมากมายหามแห่หีบเงินมา พวกเขาตรงเข้ารื้อกระท่อมของเธอ แล้วสร้างบ้านใหม่ให้เป็นเรือนไม้ใหญ่โต
>
> (มาลา คำจันทร์, 2552: 105)

จากตัวบทจะเห็นได้ว่าภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้ มีการสื่อผ่านงูหงอนทองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของธรรมชาติที่ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ตามที่มนุษย์ต้องการ

2.2 ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะความเชื่อ

นิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**สะท้อนภาพแทนของอำนาจเหนือธรรมชาติ (supernatural) ในฐานะความเชื่อ กล่าวคือ มีความเชื่อว่าธรรมชาติมักมีสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีพลังมีอำนาจสิงสถิตอยู่ ดังตัวบทตอนที่คำหอมออกเดินทางเข้าป่าเพียงลำพังโดยมีจุดหมายคือดอยภูคำ เพื่อตามหาว่านไฟซึ่งเป็นสมุนไพรสำคัญที่จะนำไปทำยารักษานางแสงหุงผู้เป็นแม่ ระหว่างทางคำหอมเกิดความกลัวสัตว์ป่าและผีขนดำ แต่ก็จำต้องเดินทางต่อไปเพื่อเก็บสมุนไพร “ว่านไฟ” มารักษาแม่ให้ได้ คำหอมจึงอธิษฐานจิตต่อเทวดาและเจ้าป่าเจ้าเขาขอให้คุ้มครองตนให้รอดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวงในป่า ดังตัวบทต่อไปนี้

> เทือกเขาดอยภูคำโผล่ยอดพ้นแนวไม้อยู่ลิบ ๆ ใจนั้นก็กลัว แต่ใจก็สั่งตีนเต้าด้วยความรักแม่สงสารแม่พร่ำบ่นในใจไปตลอดทางว่าเทวบุตร เทวดา เจ้าป่า เจ้าเขา ผีพ่อผีปู่ย่าบรรพบุรุษ จงมาปกปักห่มตัว ขอตัวอันร้ายอันอาจสารพัดอุบาทว์อันตรายอย่าเพิ่งกรายใกล้ ขอตัวกูปลอดพ้นจากแรดช้างเสือหมีและงูเงือกเสือกดินขอผีขนดำอย่ามองเห็นกูแด่เทอญ
>
> (มาลา คำจันทร์, 2552: 93)

จากตัวบทจะเห็นว่าพฤติกรรมของคำหอมแสดงให้เห็นภาพแทนของธรรมชาติในฐานะความเชื่อว่าธรรมชาติมีสิ่งเหนือธรรมชาติสิงสถิตอยู่ เช่น ตามป่าเขาจะมีเทวดา ผีสางวิญญาณ หรือสัตว์พิเศษสถิตอยู่ มนุษย์จึงมีความเกรงกลัวและให้การเคารพต่อธรรมชาติ ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ในธรรมชาติเหล่านี้ เป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ก่อนที่จะพัฒนาเป็นศาสนา สอดคล้องกับคำกล่าวของ สุภาพร คงศิริรัตน์ (2565: 31) ที่กล่าวถึงวิวัฒนาการการนับถือศาสนาของมนุษย์ว่า เริ่มจาก “ศาสนาดั้งเดิม (Primitive Religion) ที่เป็นการนับถือ วิญญาณ ผี โดยมนุษย์เชื่อว่าวิญญาณมีอยู่จริง... อีกทั้งเชื่อว่าสัตว์และสรรพสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติ รวมทั้งปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ก็ล้วนมี วิญญาณมีพลังอำนาจสามารถบันดาลทั้งสิ่งที่ดีและร้ายให้กับมนุษย์ได้” ซึ่งความเชื่อที่ว่าธรรมชาติมีสิ่งที่มีพลังอำนาจสิงสถิตอยู่นี้ปรากฏคู่กับสังคมไทยมาช้านาน สะท้อนจากการปรากฏความเชื่อเหล่านี้ในนิทานหรือวรรณกรรมต่าง ๆ ทั้งยังสอดคล้องกับคำกล่าวของ เสฐียรโกเศศ (2521: 155) ที่กล่าวว่า “การที่ในนิทานพื้นบ้านมักมีเรื่องของผีสางเทวดาเข้าไปเกี่ยวด้วยเสมอนั้น อาจจะสันนิษฐานได้ว่าคนไทยสมัยก่อน เมื่อยังไม่ได้นับถือศาสนา คงมีความเชื่อเรื่องผีสางเทวดากันมาก่อน”

2.3 ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ตักเตือนสั่งสอน

นิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**สะท้อนภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ตักเตือนสั่งสอน ด้วยการสอนว่าหากมนุษย์เบียดเบียนธรรมชาติ ธรรมชาติก็จะส่งสัญญาณเตือนให้มนุษย์รู้ตัวไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง รูปแบบการเตือนของธรรมชาติที่ปรากฏในเรื่องได้สื่อผ่านสัญลักษณ์ “พญานาค” ดังตัวบทตอนที่กล่าวถึงเรื่องเล่าของคนในหมู่บ้านภูคำว่า ลูกชายของ เจ้าเมืองที่หายตัวไปเพราะพญาเมืองทำผิดต่อพญานาคในหนองแสหลวง ความว่า

> บ้านภูคำขึ้นอยู่กับแคว้นเชียงแสหลวง เจ้าเมืองเชียงแสหลวงมีลูกชายคนหนึ่ง ต่อมาสาบสูญไปในวันที่ลมพัดตลบ ทั้งฟ้าและดินมืดมิดราวกลางคืน ลมหลวงพัดหมุนเป็นเกลียวราวพญานาคม้วนตัว กล่าวกันว่าเจ้าเมืองเชียงแสทำผิดต่อพญานาคในหนองแสหลวง พญานาคโกรธจึงบันดาลให้เกิดลมหลวงหอบเอาลูกชายน้อยสาบสูญไป
>
> (มาลา คำจันทร์, 2552: 87)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าตัวบทไม่ได้ระบุรายละเอียดว่าเจ้าเมืองทำผิดต่อพญานาคอย่างไร แต่ความผิดนั้นน่าจะรุนแรงมากพอ จึงทำให้พญานาคโกรธจนบันดาลให้เกิดลมที่พัดแรงมากจนสามารถหอบเอาตัวลูกชายผู้เป็นที่รักของเจ้าเมืองไปเพื่อเป็นการตักเตือนสั่งสอนลงโทษเจ้าเมือง แต่ยังไม่ได้ลงโทษอย่างหนักจนถึงขั้นที่ทำให้ทุกคนในเมืองต้องรับผลเหมือนดังตำนานพญานาคล่มเมืองต่าง ๆ จนเมืองสูญหาย

นิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**ยังสะท้อนว่า การที่มนุษย์มักคิดว่าตัวเองมีอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงเห็นเกริมเรียกร้องสิ่งที่ตนเองต้องการจนเกินความจำเป็น ดังตัวบทตอนที่ คำหุมซึ่งเป็นคนที่มีฐานะดีอยู่แล้วแต่โลภอยากได้ทรัพย์สมบัติจากงูหงอนทอง จึงพา “เหล่าข้าทาสบริวาร” ซึ่งสื่อถึงการที่มนุษย์คิดว่าตนเองมีอำนาจเหนือธรรมชาติจึงมั่นใจบุกป่าเข้าไปหวังจะไปขอเงินทองจากงูหงอนทอง เมื่องูหงอนทอง (ธรรมชาติ) เรียกร้องให้นางคำหุม “แต่งงานด้วย” ซึ่งสะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แต่นางกลับปฏิเสธ และเมื่อผีขนดำปรากฏตัวขึ้นงูหงอนทองได้เตือนให้คำหุมรีบหนีออกจากป่าไป แต่นางมัวแต่ตกใจเงอะงะทำให้ถูกผีขนดำจับตัวไปในที่สุด ตัวบทได้สะท้อนว่าเมื่อมนุษย์เบียดเบียดธรรมชาติมากขึ้น ตอนแรกธรรมชาติก็จะเริ่มตักเตือนโดยสื่อผ่านการเตือนของงูหงอนทอง

ที่ร้องบอกให้นางหนีไป แต่มนุษย์ก็ยังอหังการ์คิดว่าตนเองมีอำนาจยิ่งใหญ่เหนือธรรมชาติ ในที่สุดผีขนดำซึ่งสื่อถึงพลังอำนาจที่ยิ่งใหญ่ของธรรมชาติได้ลงโทษมนุษย์ ทำให้มนุษย์ตระหนกตกใจเพราะไม่คิดว่าธรรมชาติจะมีพลังอำนาจที่ยิ่งใหญ่เกินกว่าที่มนุษย์จะคาดได้ โดยสื่อผ่านอาการเงอะงะของคำหุมเมื่อเจอผีขนดำจนถูกจับตัวไปซึ่งสื่อถึงการที่มนุษย์ถูกธรรมชาติลงโทษ ดังตัวบทต่อไปนี้

> ฉับพลันงูสีทองกลายเป็นงูสีดำ พร้อมกันนั้น ผีขนดำก็กระโจนออกมาจากป่า งูสีดำบอกให้คำหุมรีบหนี แต่คำหุมมัวตกใจเงอะงะ ผีขนดำจึงคว้าตัวเธอไปต่อหน้าต่อตาข้าทาสทั้งหลาย มือหนึ่งมันอุ้มคำหุม อีกมือก็แหวกพุ่มแหวกพงตรงเข้าป่าลึก พวกข้าทาสได้แต่ตกใจ เสียงกรีดร้องขอความช่วยเหลือของคำหุมดังอยู่แว่ว ๆ...
>
> (มาลา คำจันทร์, 2552: 105-106)

3. คุณค่าของนิทานเรื่องงูหงอนทอง

นิทานเรื่องงูหงอนทอง มีคุณค่าในแง่ของการสะท้อนภาพต่าง ๆ ในด้านความกตัญญู ด้านความเชื่อ และด้านภาพสังคมของคนในชนบท รายละเอียดสังเขปดังนี้

3.1 ด้านความกตัญญู

ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณเป็นสิ่งสำคัญและเป็นคุณสมบัติที่มนุษย์ต้องมี โดยสื่อผ่านตัวละครคำหอมที่มีความกตัญญูต่อบุพการีผู้มีพระคุณ กล่าวคือ เมื่อนางแสงหุงผู้เป็นแม่เจ็บป่วย แต่ไม่มีเงินค่ารักษา คำหอมจึงไปขอยืมเงินจากคำหุม แม้จะมีเงื่อนไขว่าหากหาเงินมาคืนไม่ได้ภายในสามปี คำหอมจะต้องตกเป็นทาสของคำหุม แต่นางก็ยอมโดยไม่มีข้อแม้ อีกทั้งยังยอมเดินทางบุกป่าฝ่าดงเข้าไปในป่าดอยภูคำเพื่อหาว่านไฟมาให้หมอรักษาแม่ แม้ในป่าจะเต็ม ไปด้วยอันตรายจากสัตว์ป่าและผีขนดำแต่นางก็ยอมเสี่ยงชีวิตเพื่อตอบแทนพระคุณแม่ คำหอมจึงเป็นตัวแทนของมนุษย์ที่มีความกตัญญูต่อแม่ผู้มีพระคุณ

ตัวละครอีกตัวหนึ่งคือ คำหุม สะท้อนให้เห็นคุณค่าด้านความกตัญญูด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ในตอนแรกคำหุมจะไม่ให้คำหอมยืมเงินเพราะเป็นเงินจำนวนมาก แต่ก็เห็นแก่บุญคุณที่นางแสงหุงเคยเลี้ยงตนมา จึงให้คำหอมยืมเงินในที่สุด สะท้อนว่าผู้แต่งต้องการสื่อว่า ความกตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่มนุษย์ทุกผู้คนควรมี โดยชี้ให้เห็นว่าคนที่มีความกตัญญูต่อ ผู้มีพระคุณ เช่นนางคำหอมที่กตัญญูต่อแม่ซึ่งเป็นบุพการีและกตัญญูต่องูหงอนทอง ย่อมประสบแต่ความดีและมีความสุข ส่วนคนที่ไม่กตัญญูต่อผู้มีพระคุณย่อมประสบกับความวิบัติ ตัวอย่างเช่นนางคำหุมที่ขาดความกตัญญูรู้คุณผู้มีพระคุณ แม้ตอนแรกดูหมือนจะรู้จักบุญคุณของนางแสงหุงที่เลี้ยงตนมา แต่แทนที่คำหุมจะให้เงินช่วยในการรักษากลับโลภให้กู้ยืมแทนและยังโกงอีกด้วย เพราะนางต้องการมีอำนาจเหนือคำหอมด้วยการให้คำหอมยอมเป็นทาสรับใช้หากไม่สามารถหาเงินมาคืนได้ ดังข้อความต่อไปนี้

“สูไม่เอ็นดูข้าก็เอ็นดูแม่เถิด สาวคำหุม รักษามากี่หมอก็ไม่หาย หมดเปลืองเงินทองก็มากมาย ข้าไหว้สูเอาเงินยืมให้ข้าเถอะ ข้าจะไปหาพ่อหมอหัวล้าน”

“สูจะเอาเท่าไร”

“ตำลึงหนึ่ง”

“เงินตั้งตำลึง” คำหุมลังเล “ซื้อควายก็ได้ทั้งตัว ซื้อวัวก็ได้ทั้งคู่ แต่เอาเถอะเห็นแก่แม่สูเคยป้อนข้าวป้อนน้ำเมื่อข้ายัง ข้าให้สู พ้นสามปีสูใช่เงินคืนไม่ได้ สูต้องตกเป็นข้าทาสข้า”

(มาลา คำจันทร์, 2552: 89)

พฤติกรรมของคำหุมสื่อว่าผู้แต่งต้องการให้มนุษย์เห็นโทษของคนอกตัญญูและโลภโมโทสันนั้นจะต้องพบภัยพิบัติ

3.2 ด้านความเชื่อ

นิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องผีของคนไทยว่า มีทั้งผีดีและผีร้าย ความเชื่อเรื่องผีดีคือผีที่คอยให้ความช่วยเหลือมนุษย์ ซึ่งมีทั้งผีที่มนุษย์นำมาเลี้ยงไว้เพื่อประโยชน์ของตน รวมทั้งผีบรรพบุรุษซึ่งมนุษย์เชื่อว่าจะคอยดูแลปกป้องลูกหลานของตน เห็นได้จากตอนพ่อหมอผู้รักษานางแสงหุงได้เลี้ยงผีโหงพรายไว้คอยรับใช้ช่วยเหลือ ดังตัวบทต่อไปนี้

พ่อหมอเป็นชายหัวล้านกระบาลเหม่ง อายุราวห้าสิบ อ้วนพุงพลุ้ย ตาหยิบหยีอารมณ์ดี ชอบพูดคุยอยู่คนเดียว ใครถามแกก็ตอบว่าคุยกับผีโหงพรายที่เลี้ยงไว้ใช้

(มาลา คำจันทร์, 2552: 89)

ผีดีอีกประเภทหนึ่งที่ปรากฏในนิทานเรื่อง**งูหงอนทอง** ได้แก่ ผีบรรพบุรุษ ดังปรากฏในตัวบทตอนที่นางคำหอมจะเข้าป่าดอยภูคำเพื่อไปหาว่านไฟมารักษาแม่ นางได้ระลึกถึงผีบรรพบุรุษและหวังว่าจะช่วยปกปักรักษาตนให้รอดพ้นจากภยันตราย และคุ้มครองให้รอดพ้นจากผีร้ายในป่าดอยภูคำ ดังตัวบทความว่า

“ข้าจะไปเอง” คำหอมตัดสินใจ “ผีพ่อ ผีปู่ผีย่าคงเอ็นดูข้า ปกปักรักษาข้าได้ ผีขนดำคงไม่ลัก ตัวข้าไป”

(มาลา คำจันทร์, 2552: 92)

ความเชื่อเกี่ยวกับผีที่มีทั้งผีดีที่ให้คุณและผีร้ายที่ให้โทษกับมนุษย์นี้ เสฐียรโกเศศ (2515: 307) ได้อธิบายถึงผีตามความเชื่อในสังคมไทยว่า ผีอาจแบ่งได้เป็นสองประเภทหลัก ๆ คือ ผีดี เป็นผีที่ให้คุณแก่มนุษย์ เช่น เทวดา ผีเรือน ผีปู่ย่าตายาย เป็นต้น และผีร้าย เป็นผีที่ให้โทษแก่มนุษย์ เช่น ผีกองกอย ผีปอบ ผีโขมด เป็นต้น และการที่คำหอมขอให้ผีบรรพบุรุษช่วยคุ้มครองนาง ด้วยเชื่อมั่นและศรัทธาในผีบรรพบุรุษของนาง ความเชื่อลักษณะนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของ สุภาพร คงศิริรัตน์ (2565: 33) ที่กล่าวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษว่า การที่มนุษย์นับถือผีบรรพบุรุษเพราะเชื่อว่า “บรรพบุรุษที่ตายไปแล้วจะยังคงเป็นห่วงลูกหลานจึงคอยช่วยเหลือ คุ้มครองป้องกันลูกหลาน ความเชื่อนี้น่าจะมาจากฐานความคิดว่าบุคคลใน

ครอบครัวเดียวกันย่อมมีความรัก ความห่วงใยและความปรารถนาดีต่อกัน จึงเป็นที่มาของการนับถือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วในสถานภาพต่าง ๆ”

3.3 ด้านภาพสังคมของคนในชนบท

นิทานเรื่อง**งูหงอนทอง** สื่อให้เห็นถึงสภาพสังคมของคนชนบทในภาคเหนือว่ามีความเหลื่อมล้ำอย่างมาก ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากฐานะทางเศรษฐกิจ โดยในสังคมชนบทมีประชาชนที่มีฐานะยากจน เมื่อมีเงินไม่พอใช้จ่ายสิ่งจำเป็นก็ต้องกู้ยืมเงินจากผู้ที่มีฐานะร่ำรวย เห็นได้จากตอนที่คำหอมซึ่งมีฐานะยากจนไปยืมเงินค่ารักษาแม่จากคำหุม คำหุมนั้นร่ำรวยมากเนื่องจากพ่อของนางเป็นคหบดีมีทรัพย์สินและข้าทาสบริวารมากมาย การที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ก็ทำให้มีฐานะทางสังคมสูงเป็นคนมีอำนาจเหนือคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำต้อยกว่า ดังตัวบทความว่า

> “ส่วนคำหุมนั้นมั่งคั่งร่ำรวย พ่อเป็นคหบดีมีไร่นาวัวควายมากหลาย มีข้าทาสบริวารผู้อาศัยใบบุญอยู่มากมาย เป็นคนมั่งมีเสียงดังฟังชัด จนแม้แต่จ่าบ้านก็เกรงใจ”
>
> (มาลา คำจันทร์, 2552: 88)

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของคนชนบทในภาคเหนือส่งผลให้ผู้ที่มีสถานภาพและฐานะทางเศรษฐกิจต่ำเสียเปรียบคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า เห็นได้จากตอนที่คำหอมไปยืมเงินคำหุมจำนวนหนึ่งตำลึง ซึ่งในสมัยก่อนยังไม่มีระบบการค้ำประกันหรือกฎหมายที่ชัดเจน คำหอมจึงถูกหักดอกเบี้ยล่วงหน้าอีกทั้งดอกเบี้ยยังสูงมากทำให้คำหอมได้เงินไปเพียงครึ่งตำลึง คำหอมก็ต้องจำยอมเสียเปรียบคำหุมโดยที่ไม่มีสิทธิ์มีเสียงในการเรียกร้องความเป็นธรรม ดังตัวบทต่อไปนี้

> คำหุมให้สาวใช้ประจำตัวเข้าไปหยิบไถ้เงินจากในห้องมาให้ หยิบเงินหลอมเป็นแท่งเรียวน้ำหนักหนึ่งบาทออกมาเป็นสองแท่ง สองบาทมีค่าเท่ากับครึ่งตำลึง สมัยนั้นการหยิบยืมเงินโดยไม่มีทรัพย์สินค้ำประกันต้องหักดอกเบี้ยล่วงหน้าคิดกันเป็นปี หนึ่งปีดอกเบี้ยเศษหนึ่งส่วนสี่ สองปีดอกเบี้ยเศษหนึ่งส่วนสาม สามปีดอกเบี้ยครึ่งหนึ่งคำหอมยืมเงินคำหุมหนึ่งตำลึงถูกหักดอกล่วงหน้าครึ่งหนึ่ง จึงได้เงินไปจริง ๆ เพียงครึ่งตำลึงเท่านั้น
>
> (มาลา คำจันทร์, 2552: 89)

นอกจากนี้ การไม่มีกฎหมายหรือข้อกำหนดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินในสมัยก่อน ยังเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหนี้สามารถโกงและอ้างว่าลูกหนี้ยืมเงินไปเท่าใดก็ได้ ซึ่งลูกหนี้ก็ต้องจำยอม เห็นได้จากตอนที่คำหอมยืมเงินคำหุมไปหนึ่งตำลึงแต่ถูกโกงว่ายืมไปสิบตำลึง แม้คำหอมจะพยายามโต้แย้งแต่ก็ไม่เป็นผลและต้องจำใจยอมเสียเปรียบ แม้แต่พญา จ่าบ้านก็ยังไม่สามารถให้ความเป็นธรรมแก่คำหอมได้เพราะคำหอมมีสถานภาพและฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่าคำหุมมาก ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำได้อย่างชัดเจน ดังตัวบทความว่า

“อะไรกันสาวคำหอม” คำหุมเอะอะ “สูยืมเงินข้าสิบตำลึง สูขี้โกง ข้าจะไปฟ้องพญาจ่าบ้าน”

“ข้ายืมสูตำลึงเดียว ไม่ใช่สิบตำลึง”

“สิบตำลึง มีอย่างที่ไหน ยืมสิบตำลึงใช้คืนตำลึงเดียว ไปหาพญาจ่าบ้านกับข้าเดี๋ยวนี้”

คำหอมขบริมฝีปาก ก้มหน้าหลั่งน้ำตากับแผ่นดินด้วยความคับแค้น

(มาลา คำจันทร์, 2552 : 103-104)

สรุปผล

จากการศึกษานิทานเรื่อง **งูหงอนทอง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติตามแนวทางการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ** ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์พึ่งพาธรรมชาติ และความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติ ส่วนภาพแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในนิทานเรื่อง**งูหงอนทอง** มี 3 ภาพ ได้แก่ ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะความเชื่อที่สะท้อนความเชื่อที่เป็นศาสนาดั้งเดิม (Primitive Religion) และภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้สั่งสอนที่ตักเตือนสั่งสอนมนุษย์ว่าหากมนุษย์เบียดเบียนธรรมชาติหรือหวังแต่ผลประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงธรรมชาติในที่สุดมนุษย์ก็จะได้รับบทเรียนจากธรรมชาติ นอกจากนี้ นิทาน**เรื่องงูหงอนทอง** ยังสะท้อนคุณค่าในแง่ของการสะท้อนภาพต่าง ๆ คือ ด้านความกตัญญู ว่ามนุษย์ควรมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณทั้งที่เป็นมนุษย์ด้วยกันและอาจหมายรวมถึงธรรมชาติด้วย ส่วนผู้ใดที่ไร้คุณธรรมคือ ทั้งอกตัญญูและโลภโมโทสันมักจะพบภัยพิบัติ ส่วนด้านความเชื่อ สะท้อนความเชื่อเรื่องผีของคนไทย ทั้งผีร้ายที่ให้โทษแก่มนุษย์และผีดีอย่างเช่นผีบรรพบุรุษที่คอยปกป้องลูกหลาน ทั้งยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตชาวบ้านที่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างตามความเหลื่อมล้ำต่ำสูง บ้างร่ำรวย บ้างยากจน คนที่ร่ำรวยก็มักเอารัด เอาเปรียบผู้ที่มีฐานะด้อยกว่า เมื่อมีโอกาสก็ขูดรีดดอกเบี้ย คดโกงโดยแอบเพิ่มจำนวนเงินที่กู้ยืม

อภิปรายผล (Research Discussion)

จากผลการศึกษานิทานเรื่อง**งูหงอนทอง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติตามแนวการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ** ทั้ง 3 ประเด็น ประเด็นแรก ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ในลักษณะของการพึ่งพิงธรรมชาติและทำลายธรรมชาติ สะท้อนว่า วิถีชีวิตมนุษย์มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ มนุษย์พึ่งพาอาศัยธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิตแต่มนุษย์ก็ยังเบียดเบียนธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ได้ประโยชน์จากธรรมชาติ กลับไม่เคยรู้สำนึกถึงบุญคุณของธรรมชาติ มนุษย์ยังเต็มไปด้วยความโลภและคำนึงถึงแต่ตนเอง ไม่คำนึงว่าธรรมชาตินั้นเสื่อมโทรมลงและต้องการพักฟื้น ทำให้ธรรมชาติให้บทลงโทษแก่มนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ สุภาพร คงศิริรัตน์ (2564) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ พบว่า มนุษย์มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติใน 4 ระดับ ระดับที่ 1 ความสัมพันธ์ที่มนุษย์ถูกควบคุมโดยธรรมชาติ นิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**สะท้อนผ่านการที่พญานาคในหนองแสหลวงบันดาลให้เกิดลมหอบเอาตัวลูกชายของเจ้าเมืองไปและสาปลูกชายเจ้าเมืองให้กลายเป็นงูหงอนทอง เพราะเจ้าเมืองได้ทำผิดต่อพญานาคไว้ ซึ่งพญานาคเป็นสัญลักษณ์แทนธรรมชาติ และจากตอนที่คำหอมเดินทางเข้าป่าและอธิษฐานขอให้เจ้าป่าเจ้าเขาคุ้มครองตน สะท้อนให้

เห็นว่ามนุษย์ก็ถูกควบคุมโดยธรรมชาติ ระดับที่ 2 ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์ปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ สะท้อนผ่านการที่คำหอมแต่งงานกับงูหงอนทอง แม้ว่าในช่วงแรกคำหอมจะปฏิเสธ แต่ท้ายที่สุดคำหอมก็ตกลงแต่งงานและมองข้ามความแตกต่างที่ตอนแรกนางมองว่าตนเป็นมนุษย์ไม่สามารถอยู่ร่วมกับงูได้ งูหงอนทองจึงได้พ้นคำสาปคืนร่างเป็นเจ้าชายรูปงามและครองรักกับคำหอม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเมื่อมนุษย์รู้จักปรับตัวเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติได้มนุษย์ก็จะมีแต่ความสุข ระดับที่ 3 ความสัมพันธ์ในระดับที่มนุษย์ทำลายธรรมชาติ เห็นได้จากตอนคำหุมเกิดความโลภเมื่อรู้ว่าคำหอมมีเงินทองมากมายและมีเรือนหลังใหญ่ได้เพราะงูหงอนทอง นางจึงพาข้าทาสบริวารเข้าป่าเพื่อไปขอเงินจากงูหงอนทองบ้าง สื่อถึงการที่มนุษย์คิดว่าตัวเองมีอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงเรียกร้องประโยชน์จากธรรมชาติ ซึ่งก็เปรียบเสมือนมนุษย์ที่ทำลายธรรมชาติเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ส่วนตน และระดับที่ 4 ความสัมพันธ์ลักษณะที่มนุษย์ถูกธรรมชาติทำลาย สะท้อนจากการที่คำหุมถูกผีขนดำอุ้มหายไป เมื่อมนุษย์เบียดเบียนธรรมชาติมากขึ้น ธรรมชาติจึงต้องให้บทเรียนไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม เพื่อให้มนุษย์ไม่ทำลายธรรมชาติและสามารถอยู่ร่วมกันในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน ในฐานะส่วนหนึ่งของโลก

ประเด็นที่สอง ได้แก่ ภาพแทนของธรรมชาติ ตัวบทได้สะท้อนให้เห็นภาพแทนของธรรมชาติทั้งในฐานะผู้ให้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะที่มนุษย์พึ่งพาธรรมชาติ ภาพแทนในฐานะความเชื่อ จะเห็นว่าเมื่อมนุษย์มีการพึ่งพาธรรมชาติมนุษย์จะมองว่าธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์ ภาพแทนของธรรมชาติจึงปรากฏในฐานะความเชื่อ และภาพแทนในฐานะผู้สั่งสอน ตัวบทได้สะท้อนภาพการที่ธรรมชาติตักเตือนมนุษย์สื่อผ่านการที่ลูกชายพญาเมืองเชียงแสหลวงถูกลมที่มีความรุนแรงพัดหอบหายไป เนื่องจากพญาเมืองได้ทำผิดต่อพญานาคที่เป็นสัญลักษณ์ของธรรมชาติ โดยภาพแทนของธรรมชาติทั้ง 3 ภาพ ที่สะท้อนผ่านตัวบทนิทานเรื่องงูหงอนทองนั้น มีความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ในสังคมไทยปัจจุบัน ที่ผู้คนยังใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในด้านต่าง ๆ เช่น การดำรงชีวิต การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม เป็นต้น มนุษย์เรามีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด ทั้งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในการดำรงชีวิต ซึ่งในสังคมไทยอาจยังไม่เกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการรักษาธรรมชาติเท่าที่ควร มีการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติโดยไร้ขีดจำกัด นำไปสู่ผลกระทบที่ตามมาคือภัยธรรมชาติ นอกจากนี้ นิทานเรื่อง **งูหงอนทอง**สะท้อนให้เห็นว่าวิถีชีวิตของคนในภาคเหนือมีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ ธรรมชาติจึงอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ วรรณะ สอน และ ราชันย์ นิลวรรณาภา (2563) ที่ศึกษาภาพแทนธรรมชาติในนิทานพื้นบ้านเขมร ซึ่งได้กล่าวว่า “ภาพแทนธรรมชาติมักปรากฏอยู่ในวิถีชีวิต...ของมนุษย์ทั้งในระดับพื้นฐานและระดับจิตวิญญาณ” อีกทั้งธรรมชาติยังให้ความรื่นรมย์แก่จิตใจของมนุษย์ทั้งในลักษณะทางกายภาพ สภาพภูมิทัศน์ ภูมิประเทศ และความงามของธรรมชาติ

ประเด็นที่สาม ได้แก่ คุณค่าของนิทานเรื่อง**งูหงอนทอง** ที่ปรากฏคุณค่าด้านการสอนคุณธรรมด้านความกตัญญูทั้งต่อผู้มีพระคุณที่เป็นมนุษย์และธรรมชาติ คุณค่าด้านความเชื่อเรื่องผีที่มีอยู่ในสังคมไทย และคุณค่าด้านภาพของสังคมชนบท ที่สะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงตามฐานะทางเศรษฐกิจ การเอารัดเอาเปรียบที่คนจนเป็นฝ่ายถูกกระทำ ความล้าหลังในด้านสาธารณะสุข ชาวบ้านจึงต้องพึ่งพาอาศัยอำนาจผีสางเทวดา ไสยศาสตร์ พิธีกรรม หมอชาวบ้านและสมุนไพรเป็นต้น ซึ่งคุณค่าเหล่านี้ล้วนชี้ให้เห็นว่าวรรณกรรมประเภทนิทานที่มุ่งให้ความบันเทิง ความเพลิดเพลินเป็นจุดประสงค์หลักแล้ว นิทานยังสอดแทรกแง่คิดและปลูกฝังคุณธรรมแก่ผู้อ่านทางอ้อมอีกด้วย สอดคล้องกับคำกล่าวของ ประคอง นิมมานเหมินท์ (2551: 75-78) ที่กล่าวถึงบทบาทของนิทานว่า ให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ ตลอดจนปลูกฝัง

จริยธรรมและรักษาบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งคุณค่าที่สำคัญของนิทานที่นอกเหนือจากให้ความเพลิดเพลิน

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

ควรศึกษานิทานพื้นบ้านภาคอื่นมาศึกษาตามแนวการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศในประเด็นอื่น ๆ ด้วย เช่น วาทกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ดีสไทย. (ม.ป.ป.). ชุมเห็ดเทศ : งานวิจัยและสรรพคุณ 17 ข้อ. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2565, จาก https://bit.ly/3fSXzjv

ดีสไทย. (ม.ป.ป.). ไพล : งานวิจัยและสรรพคุณ 27 ข้อ. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2565, จาก https://bit.ly/3fNw2Ql

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2556). *วรรณคดีสีเขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย.* ปทุมธานี: นาคร.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2559). *แว่นวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย.* ปทุมธานี: นาคร.

บางกอกไลฟ์นิวส์. (ม.ป.ป.). 'แพทย์แผนไทย' แนะ ตักบาตร 'วันมาฆบูชา' ด้วย 'ข้าว' มีสรรพคุณทางยา. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2565, จาก https://bit.ly/3MfJn04

ประคอง นิมมานเหมินท์. (2551). *นิทานพื้นบ้านศึกษา.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่งานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประพนธ์ เรืองณรงค์ และเสาวลักษณ์ อนันตศานต์. (2545). *ภูมิปัญญาทางภาษา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

พัชนุช เครือเจริญ. (2557). *"เมียน้อย" ภาพสตรีชายขอบที่สื่อผ่านเพลงลูกทุ่ง.* วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น.

มาลา คำจันทร์. (2551). *นิทานมาลา 1 เหรียญเวทมนตร์.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.

วรรณะ สอน และราชันย์ นิลวรรณาภา. (2563). ภาพแทนธรรมชาติในนิทานพื้นบ้านเขมร. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. 5*(8), 196-210.

สันติวัฒน์ จันทร์ใด. (2550). *การใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือในการสร้างสรรค์นวนิยายของมาลา คำจันทร์.* วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

สุภาพร คงศิริรัตน์. (2564). นิบาตชาดกเรื่องพระเจ้า 500 ชาติ: การศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ. Proceedings *งานประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติของเครือข่ายความร่วมมือวิชาการวิจัยสายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 14,* วันที่ 15-16 กรกฎาคม 2564. หน้า 537-549. https://bit.ly/3ZD2NkC

สุภาพร คงศิริรัตน์. (2565). ศาสนาที่ปรากฏในชาดกเรื่องพระเจ้า 500 ชาติ ฉบับพิสดาร ของปุ้ย แสงฉาย. *วิวิธวรรณสาร. 6*(2), 25-44. https://shorturl.asia/PJtxw

เสฐียรโกเศศ. (2515). *เมืองสวรรค์ ผีสาง เทวดา.* พระนคร: บรรณาคาร.

เสฐียรโกเศศ. (2521). *การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน.* กรุงเทพ: คลังวิทยา.